

МӘДЕНИ МҰРА
ғылыми журнал

КУЛЬТУРНОЕ НАСЛЕДИЕ
научный журнал

CULTURAL HERITAGE
science journal

ISSN: 2708-3365

№ 4 (103)

Астана
2023

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ:

- СЫДЫҚОВ**
Айбек Жексеналыұлы – PhD докторы (алқа төрағасы) (Қазақстан)
- ИБРАЕВА**
Ақмарал Ғосманқызы – алқа төрағасының орынбасары, Қазақстан ұлттық жаратылыстану ғылымдары академиясының академигі, тарих ғылымдарының докторы, профессор (Қазақстан)
- ТАЙМАҒАМБЕТОВ**
Жәкен Қожахметұлы – ҚР ҰҒА академигі, тарих ғылымдарының докторы, профессор (Қазақстан)
- САМАШЕВ**
Зайнолла Самашұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор (Қазақстан)
- АЙМҰХАМБЕТ**
Жанат Әскербекқызы – филология ғылымдарының докторы, профессор (Қазақстан)
- ҮМІТҚАЛИЕВ**
Ұлан Үмітқалиұлы – тарих ғылымдарының кандидаты (Қазақстан)
- МЕРЦ**
Виктор Карлович – тарих ғылымдарының кандидаты (Қазақстан)
- ЖАБАҒИН**
Мақсат – тарих ғылымдарының кандидаты (Қазақстан)
- БИҒОЖИН**
Ұлан Зейноллаұлы – PhD докторы (Қазақстан)
- САБИТОВ**
Жаксылық – PhD докторы (Қазақстан)
- ДЮПЮЙ**
Пауло – PhD докторы (Қазақстан)
- ҚАРА**
Әбдуақап – доктор, профессор (Түркия)
- ШАМИЛЬОГЛУ**
Юлай – PhD, профессор (АҚШ)
- АЙТПАЕВА**
Гулнара Амановна – филология ғылымдарының докторы, профессор (Қырғызстан)
- РАДИВОЖЕВИЧ**
Мильяна – PhD, қауымдастырылған профессор (Ұлыбритания)

EDITORIAL BOARD:

- Aibek Sydykov** – Doctor PhD (Chairman of the editorial board) (Kazakhstan)
- Akmaral Ibrayeva** – Deputy chairman of the editorial board, Doctor of historical sciences, professor, Academician of the National Academy of Natural Sciences of Kazakhstan (Kazakhstan)
- Zhaken Taimagambetov** – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of NAS RK (Kazakhstan)
- Zainolla Samashev** – Doctor of Historical Sciences, (Kazakhstan)
- Zhanat Aimukhambet** – Doctor of Philology, Professor (Kazakhstan)
- Ulan Umitkaliev** – Candidate of Historical Sciences (Kazakhstan)
- Victor Merts** – Candidate of Historical Sciences (Kazakhstan)
- Maxat Zhabagin** – Candidate of Historical Sciences (Kazakhstan)
- Ulan Bigozhin** – PhD (Kazakhstan)
- Zhaxylyk Sabitov** – PhD (Kazakhstan)
- Paula Dupuy** – PhD (Kazakhstan)
- Kara Abdulvahap** – Doctor, professor (Turkey)
- Uli Shamiloglu** – PhD, professor (USA)
- Gulnara Aitpaeva** – Doctor of Philology, Professor (Kyrgyzstan)
- Radivojevic Miljana** – PhD, Associate professor (UK)

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

СЫДЫКОВ Айбек Жексеналыевич	– PhD доктор (председатель коллегии) (Казахстан)
ИБРАЕВА Акмарал Госмановна	– заместитель председателя коллегии, Академик Казахской национальной академии естественных наук, доктор исторических наук, профессор (Казахстан)
ТАЙМАГАМБЕТОВ Жакен Кожаметович	– ҚР ҰҒА академигі, тарих ғылымдарының докторы, профессор (Қазақстан)
САМАШЕВ Зайнолла Самашевич	– доктор исторических наук, профессор (Казахстан)
АЙМУХАМБЕТ Жанат Аскербековна	– доктор филологических наук, профессор (Казахстан)
УМИТКАЛИЕВ Улан Умиткалиевич	– кандидат исторических наук, профессор (Казахстан)
МЕРЦ Виктор Карлович	– кандидат исторических наук, профессор (Казахстан)
ЖАБАГИН Максат	– кандидат исторических наук, профессор (Казахстан)
БИГОЖИН Улан Зейноллаулы	– PhD доктор (Казахстан)
САБИТОВ Жаксылык	– PhD доктор (Казахстан)
ДЮПЮЙ Пауло	– PhD доктор (Казахстан)
КАРА Абдукап	- Доктор, профессор (Турция)
ШАМИЛЬОГЛУ Юлай	– PhD, профессор (США)
АЙТПАЕВА Гулнара Амановна	- доктор филологических наук, профессор (Кыргызстан)
Радивожевич Мильяна	- PhD, ассоциированный профессор (Великобритания)

МАЗМҰНЫ / CONTENT / СОДЕРЖАНИЕ

Этнология / Ethnology / Этнология

<i>Артықбаев Ж.О.</i> "Бап тәңірі" - Орталық Азия халықтарының руханият және дүниетаным ескерткіші <i>Artykbaev Zh.O.</i> "Bap tengri" is a monument to the spirituality and worldview of the peoples of Central Asia	
<i>Артықбаев Ж.О.</i> "Бап тенгри" - памятник духовности и мировоззрения народов Центральной Азии.....6	6
<i>Ибадуллаева З.Ө.</i> Қазақ этномәдениетінің белгілер жүйесіндегі "сүйек" ұғымының орны <i>Ibadullayeva Z.O.</i> The meaning of the concept of "bone" in the symbolic system of kazakh ethnoculture	
<i>Ибадуллаева З.Ө.</i> Значение понятия "кость" в знаковой системе казахской этнокультуры.....15	15
<i>Мамедова И.Г.</i> Сефевидтер дәуіріндегі кофеханалар тарихы (тарихи-этнографиялық зерттеу) <i>Mammadova I.G.</i> Coffeehouses of the Safavids period (historical-ethnographic research)	
<i>Мамедова И.Г.</i> Кофейни эпохи Сефевидов (историко-этнографическое исследование).....27	27
<i>Магеррамова С.С.</i> Қарабақ жылқысы <i>Magerramova S.S.</i> Garabakh horses	
<i>Магеррамова С.С.</i> Гарабахские лошади.....35	35
<i>Алиев А.Т.</i> Грузиялық әзірбайжандардың аға буын өкілдерімен қарым-қатынасы (XIX-XX ғасыр басы) <i>Aliyev A.T.</i> Attitudes towards aksakals and aghbircheks among Georgian azerbaijanis (early XIX-XX centuries)	
<i>Алиев А.Т.</i> Отношение к мужчинам и женщинам старшего поколения у азербайджанцев Грузии (XIX - нач. XX вв.).....47	47
<i>Атдаев С. Дж.</i> Түрікмендердің дәстүрлі астық сақтау жолдары <i>Atdaev S.J.</i> Traditional ways of storing grain in turkmen	
<i>Атдаев С. Дж.</i> Традиционные способы хранения зерна у туркмен.....58	58
<i>Аманова Б. Т.</i> Қарабақ халқының үйлену тойы туралы (халық жазушысы Әли Велиевтің шығармалары негізінде) <i>Amanova B.T.</i> About the wedding ceremony of Karabakh people (based on the works of national writer Ali Veliyev)	
<i>Аманова Б. Т.</i> О свадебном обряде карабахцев (по произведениям народного писателя Али Велиева).....71	71
<i>Оспанова А.К., Шораев Б.К.</i> Қазақстанға депортацияланған Қырым татарларының тарихы: архив деректері негізінде талдау <i>Ospanova A.K., Shoraev B.K.</i> History of Crimean tatars deported to Kazakhstan: analysis based on archived data	
<i>Оспанова А.К., Шораев Б.К.</i> История Крымских татар, депортированных в Казахстан: анализ на основе архивных данных.....82	82
<i>Билялова Г.Ә.</i> XIX-XX ғасырлардағы алматылық қазақтар: тарихи талдау <i>Bilyalova G.A.</i> Almaty kazakhs of XIX-XX centuries: historical analyse	
<i>Билялова Г.А.</i> Казахи Алматы XIX-XX века: исторический анализ.....103	103
Қазақстан музейлері/ Museums of Kazakhstan/ Музеи Казахстана	
<i>Рахатова Ж.Т.</i> Шығыс Қазақстан облыстық сәулет-этнографиялық және табиғи-ландшафтық музей-қорығының Солжағалық кешені <i>Rakhatova Zh.T.</i> The Left-Bank complex of the East Kazakhstan Regional Architectural, Ethnographic and Natural Landscape Museum-Reserve	
<i>Рахатова Ж.Т.</i> Левобережный комплекс Восточно-Казахстанского областного архитектурно-этнографического и природно-ландшафтного музея-заповедника.....114	114
Тұлғалар/ Personality/ Персоналии	
<i>Ибадуллаева З.Ө.</i> Ә.Т. Төлеубаев - ғылым жолындағы ұстазым.....122	122
Хабарлар/ News/ Хроники	
<i>Әжіғали С.Е., Әшім Б.Ә.</i> Қазақ этнографиялық ескерткіштану академиялық орталығының ашылу.....124	124

Хабарлар/ News/ Хроники

<https://doi.org/10.47500/2023.v16.i4.12>

Әжіғали С.Е.¹, *Әшім Б.Ә.¹

¹Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты

Алматы қ., Қазақстан

*e-mail: s.azhigali@gmail.com

ҚАЗАҚ ЭТНОГРАФИЯЛЫҚ ЕСКЕРТКІШТАНУ АКАДЕМИЯЛЫҚ ОРТАЛЫҒЫНЫҢ АШЫЛУЫ

Аңдатпа. Мақалада Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты Этнология және антропология бөлімінің жанынан «Қазақ ескерткіштану мәселелерінің» ғылыми-зерттеу орталығының салтанатты ашылу рәсімі баяндалады. Орталыққа берілген кабинеттің таныстырылымы; Институттың этнографтары мен этноархеологтардың соңғы жылдары жүргізген зерттеулері нәтижесінің көрмесі; алғаш рет арнайы ұйымдастырылған ескерткіштанушы мамандардың ғылыми еңбектерінің көрмесі жайында мәліметтер және қазіргі ескерткіштану мәселелеріне арналған дөңгелек үстелге қатысушы мамандар мен ғалымдардың маңызды ой-пікірлері беріледі.

2023 жылдың 27 сәуірінде Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты Этнология және антропология бөлімінің жанынан «Қазақ ескерткіштану мәселелерінің ғылыми-зерттеу орталығының» салтанатты ашылу рәсімі өтті (негізінен Орталық ресми түрде 2022 жылдың 27 қыркүйегінде құрылған болатын: жетекшісі профессор С.Е. Әжіғали). Институт ұйымдастырған мұндай маңызды іс-шараға Р. Сүлейменов атындағы Шығыстану институтының, Ә. Марғұлан атындағы Археология институтының, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің, Қазақ бас сәулет-құрылыс академиясының ғалымдары және «Қазқайтажаңарту» РМК мамандары қатысты.

Іс-шараның жұмысы ең алдымен

Орталыққа берілген кабинеттің лентасын қию, ішкі безендіру жұмыстарының таныстыру рәсімінен басталды («Ғылым ордасы» ғимараты, шығыс жақ қанаты, 3-ші қабатында, ТЭИ Этнология бөліміне қарама-қарсы, 305-ші кабинетте өтті). Орталық жетекшісі С.Е. Әжіғали кабинеттің сол жақ қабырғасында ілінген қазақ ескерткіштануы бағытында өзіндік қолтаңбасын қалдырған алғашқы ескерткіштанушылар археолог, этнограф Ә.Х. Марғұлан, архитекторлар Т.Қ. Бәсенов, М. Меңдіқұлов, Г.Г. Герасимов, В.В. Константинова (ҚазССР ҒА архитектура секторында жұмыс істеген ғалымдар), Б.А. Ыбыраев, этнографтар Е.А. Масанов, Х. Арғынбаев, Ә. Жәнібеков, археолог А.Г. Медоев сынды зерттеушілердің

фотосуреттерін және оң жақ қабырғада ілінген қазақтардың дәстүрлі тасқашау өнерінің қайталанбас қазыналары болып табылатын көрнекті тарихи-архитектуралық, этнографиялық ескерткіштердің (Ақтөбе облысы аумағы бойынша) суреттерін таныстырып шықты.

Институт директоры З.Е. Қабылдинов және белгілі ескерткіштанушы М. Сембі құттықтау сөз сөйлеп, ескерткіштанушы ғалымдар туралы естеліктерімен бөлісті, кейбір көрнекті ескерткіштердің қазақ тарихы мен мәдениетіндегі құндылығына тоқталды. Соңында, кабинеттің ашылу іс-шарасын қорытындылаған С.Е. Әжіғали: «Орталыққа берілген кабинеттің келешекте, ары қарай безендіру жұмыстары жалғасады, ертедегі далалық экспедиция материалдарының жүйелі архиві және «ескерткіштану» бойынша дәстүрлі картотекалары бар арнайы шкафтар қойылады. Яғни, алдағы мақсаттарымыздың бірі, осы Институттың көп жылдар бойы зерттеу жүргізген далалық этнографиялық-

этноархеологиялық экспедиция материалдарының базасын жасақтауды басты назарға алып отырмыз», – деді.

Кабинеттің ашылу іс-шарасынан кейін, 3-ші қабаттың фойесінде «2019–2020 жж. Доңызтау кешенді этноархеологиялық экспедициясының нәтижелері» (жетекшісі С.Е. Әжіғали) тақырыбында плакаттардың көрмесі өтті. Көрмеде Доңызтау өңірінің діни-тұрғын кешендері (тұрғын үйлер, мешіттер және медреселер), тас қашау өнерінің ашық аспан астындағы мұражайы болып табылатын қорымдар, көне құдықтар (кейбірі оғыз дәуірі кезеңіне жататын) және басқа да сақталған қазақ халқының дәстүрлі мәдениетіне тән жылжымайтын тарихи-мәдени мұралардың көріністері тамашаланды. Айта кету керек, Доңызтау – Қазақстан территориясындағы бірден-бір шалғай өлке, нақтырақ айтқанда Батыс Қазақстан аймағының Солтүстік Үстірт шыңдарын бойлай, батыс бағытқа қарай созылып жатқан өңір. Бұл өлкенің тарихи-мәдени ерекшелігі – XIX–XX ғ. басына жататын мешіттер,

Сур. 1. Орталықтың салтанатты ашылуы.
Fig. 1. Ceremonial opening of the center.

медреселер, тұрғын үйлер, құдықтар, рулық қорымдарды қамтитын «діни-тұрғын кешендері» бой көтерген. Бұны негізінен қазақтардың «алғашқы ауылдары» деуге болады. Мұндай көрнекті кешендердің осы өлкеде 30 жуығы С.Е. Әжіғалидің жетекшілігімен зерттелген; ғылымда «діни-тұрғын кешені» (орыс тілінде «культурно-жилищные комплексы») деп аталады.

«Ғылым ордасы» ғимаратының батыс жақ қанатында, 3-ші қабаттың фойесінде «Әбілқайыр хан моласы қалай табылды?: Хан моласы қорымының кешенді зерттелуі» тақырыбында плакаттардың көрмесімен жалғасты. Көрмеде С.Е. Әжіғалидің жетекшілігімен Хан моласында жүргізілген кешенді зерттеу жұмыстарының барысы жайында мағлұматтар берілген. Бұл зерттеу жұмыстарына әртүрлі саладағы мамандар тартылған, оның ішінде археологтар, топырақтанушылар, геофизиктер, антропологтар және генетиктер қатысқан. Хан моласы қорымынан Әбілқайыр ханның

жерленген орны анықталып, оның бет келбеті қалпына келтіріліп, Хан моласынан Әбілқайыр хан кешенінің ашылуы академиялық Этнология бөлімінің этноархеология (ескерткіштану) бағытындағы зерттеу жұмыстарының ең тамаша жаңалығы деуге болады.

Осыдан кейін, конференц-залдың алдында (3-ші қабаттың фойесінде) ескерткіштану бағытында «ҚР ҰҒА Қазақстан ескерткіштанушыларының еңбектері: XX ғ. 2-ші жартысы – XXI ғ. басы» деген атаумен кітап көрмесі ұйымдастырылды. Бұл алғаш рет арнайы ұйымдастырылған ескерткіштанушы мамандардың ғылыми еңбектерінің көрмесі болды. Көрмеде монографиялар, конференция материалдары, ескерткіштер Жинағы, мақалалар, диссертациялар, энциклопедиялар және басқа да ескерткіштану мәселелеріне арналған 130 жуық ғылыми еңбектер қойылды. Сөрелерге қойылған ғылыми еңбектер 5 бөлімнен тұрды:

- «Ғылыми ескерткіштанудың

Сур. 2. Ескерткіштану кабинетінде. Орталық жетекшісі, проф. С. Әжіғали артқы жақтағы – ескерткіштанушылардың галереясы фотокөрмесімен таныстыру сәті.

Fig. 2. In the Office of Monument studies. During the introduction to the photo exhibition of the gallery by Head of the Center, Prof. S. Azhigali for of Monument scientists

бастауы – соғыстан кейінгі кезеңдегі зерттеулер: 1940 ж. 2-ші жартысы – 1960 жж.»;

- «1970 ж. – 1990 жж. басындағы Қазақстан ескерткіштерін кешенді зерттеу жұмыстары. Тарихи және мәдени ескерткіштер Жинағы»;
- «1990 – 2000 жж. этноархеологиялық/этноархитектуралық ізденістер және ҚР ҰҒА ТЭИ қабырғасында ескерткіштану бағытының дамуы»;
- «Қазіргі таңдағы Қазақстан ескерткіштанушыларының еңбектері»;
- «Қазақ ескерткіштануының» өзекті мәселелері».

Сондай-ақ, көрме кезінде ғылымтанымдық шолу түрінде С.Е. Әжіғали «Қазіргі ескерткіштанудың даму кезеңдері» тақырыбында баяндама оқыды.

Кітап көрмесінен кейін, конференцзалда «дөңгелек үстел» өтті. Дөңгелек үстел барысында баяндамашылар құттықтау сөз сөйлеп, қазіргі ескерткіштану проблемаларына тоқталды. Дөңгелек үстелді Институт директоры, ҚР ҰҒА корреспондент мүшесі З.Е. Қабылдинов кіріспе сөзбен ашып берді. Ол ең алдымен ескерткіштанушы мамандарды Орталықтың ашылуымен құттықтады. Сонымен қатар, 2018 ж. жүзеге асқан «Қазақстанның киелі жерлері» деген жақсы бағдарламалар басталып, бір жылдан соң тоқтап қалғанын, осындай жақсы бағдарламалар еліміздің тарихи және мәдени ескерткіштер үшін аса қажет екенін және жылжымайтын тарихи-мәдени мұраларымызды зерттеумен қатар, оның пайдалану тетіктерін, қорғау, сақтау, реставрация

жұмысы, туризмді дамыту секілді тың бағыттарды көтеру Орталықтың міндеттерінің бірі екенін атап өтті.

Осыдан кейін, белгілі ғалым, профессор, Шығыстану институтының Тарихи материалдарды зерттеудің республикалық орталығы директоры М.Қ. Әбусейітоваға сөз берілді. Ол Қазақстандағы тасқа қашалған жазулар жөнінде, нақтырақ айтқанда, арабграфикалық ескерткіштердің маңыздылығына тоқталды, келешекте Ескерткіштану орталығымен бірігіп жұмыс жүргізуді ұсынды. Ескерткіштерді және еліміздің топонимдерін зерттеуші ардагер, Қазақстанның мәдениет қайраткері М.Қ. Сембі баяндамасында өзінің өмірлік жұмыс тәжірибесімен бөлісіп, ескерткіштерді зерттеудің алғашқы жылдарында экспедицияларға бөлінген қаржының мардымсыздығына қарамастан, көптеген қазақ кезеңінің ескерткіштері ашылғанын, оның басым бөлігі Қазақстанның батыс өлкелерінде сақталғанын, ал солтүстік өлкелерде қоныс аударушылар (переселендер) жаппай қоныстануының әсерінен, қазақтардың көптеген ескерткіштері бұзылып, жоғалып кеткенін баса айтты. Осыдан кейін, белгілі маман, архитектура докторы, Қазақ бас сәулет-құрылыс академиясының профессоры Г.С. Әбдірасилова құттықтау сөз сөйледі және қазіргі таңда реставрация жұмыстарының біршама кемшіліктерін атап, ескерткіштердің тарихи келбетінің сақталмауы, мамандардың дұрыс тартылмауы секілді проблемаларды қозғады.

Ғалымдардың баяндамасы арасында 15 мин. «Доңызтау ескерткіштері» деректі фильмі көрсетілді. Бұл арнайы дайындалған шағын фильмде Институттың этнограф-

Сур. 3. Академиялық ескерткіштанушылардың (этноархеологтардың, этнологтардың) жаңа зерттеулері бойынша Көрме плакаттарының таныстырылымы.
Fig. 3. Presentation of exhibition posters on new research of academic monuments (ethnoarchaeologists, ethnologists).

Сур. 4. Алғаш рет ұйымдастырылған Қазақстан ескерткіштанушыларының еңбектері Көрмесі.
Fig. 4. The first exhibition of works of Monument scientists of Kazakhstan.

этноархеологтардың соңғы жылдары жүргізген зерттеу жұмыстарының жаңалықтары ұсынылды (деректі фильмді толығырақ мына сілтемеден көруге болады: <https://www.youtube.com/watch?v=ARVd4P0bUo8>).

Деректі фильмнен кейін, «Қазқайтажаңарту» мекемесінің ғылыми-зерттеу және жобалау филиалының жетекшісі Б.Б. Мыржиев Орталықтың құрылуына ерекше қуанышын білдірді және өзіне қарасты мекеменің жұмыс бағыттарына тоқталып өтті. Ол жылжымайтын тарихи-мәдени мұраларды реставрациялау үшін ғылыми-зерттеулер жүргізу және жобалық-сметалық құжаттама әзірлеу, ескерткіштердің қорғау аймағын нақтылау, тарихи мұралардың жай-күйіне мониторинг жүргізу, ЮНЕСКО тізіміне Қазақстанның ескерткіштерін енгізу жұмыстарын әзірлеу, ескерткіштердің сақталуын қадағалау жұмыстары жайында баяндады. Белгілі этнограф, тарих ғылымдарының докторы А.У. Тоқтабай шетелде (Моңғолия, Қытай, Өзбекстан) жатқан қазақ халқының тарихи тұлғаларына және тарихи оқиғаларға қатысты жер атауларына және шетелдегі тарихи жерлер әлі зерттелмей жатқанына назар аударды.

Осыдан кейін пікір алмасу кезеңі басталып, «Алматыбасжоспар» ҒЗИ қызметкері, архитектура кандидаты Л.Ш. Рахымжанова, белгілі архитектор және дизайнер С.Ж. Нарынов, ескерткіштанушы ардагер Ж. Шайкен, өнертанушы, дизайнер Қ. Қалиев және М. Нұрмағамбетов сынды мамандар Орталықтың құрылуымен құттықтады. Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың Археология, этнология және музеология кафедрасының

меңгерушісі, PhD Р.С. Жұматаев университеттің этнология, ескерткіштану және мұражай ісі мамандықтарының мәселелеріне тоқталды. Ол осы мамандықтардың бүгінгі күні кенже қалып бара жатқанына және келешекте Институт ғалымдарының этнология және ескерткіштану бағыттарында шәкірт тәрбиелеу ісіне назар аударуды ұсынды.

Осыдан кейін дөңгелек үстелдің соңы әрі іс-шараның қорытынды сөзі С.Е. Әжіғалидің баяндамасымен аяқталды. Оның баяндамасы «Қазақ ескерткіштануының» өзекті мәселелеріне арналды. Баяндама барысында ең алдымен ескерткіштерді сақтау-қорғау бойынша академик В.В. Радловтың айтқан сөзін мысал ретінде келтіреді. «Петерборда архитекторлар қоғамының мәжілісінде (19.02.1908 ж.) ескерткіштерді сақтау бойынша мәселелер көтерілген. Сонда В.В. Радлов ескерткіштерді сақтау үшін фототіркеудің (фотофиксацияның) маңыздылығын атап өткен және Орта Азияның ежелгі мұраларын реставрациялау жөнінде «ескерткіштерді реставрация жасау ... бастапқы қалпын әрдайым өзгеріске алып келеді» деп көрсеткен. Радловтың ойынша, бұның бірден-бір дұрыс жолы – «шұғыл түрде фототіркеу арқылы ескерткіштерді тізімдеуді қолға алу», – деп фототіркеудің ескерткіштерді реставрациялаудан да өте маңызды екенін айтады. Сондай-ақ, баяндамашы ары қарай Ғылыми-әдістемелік кеңес құру туралы мәселесін қозғайды. «Өткен жылдың 29 маусымда Алматы қаласында «Алмат тамы мавзолейі» (Ақтөбе обл. Ырғыз ауданында орналасқан) бойынша Ғылыми әдістемелік кеңес өтті. Нәтижесінде, біз мавзолейге жүргізіліп

жатқан реставрациялау жұмысын тоқтаттық. Өйткені, ескерткіштің архивтік-библиографиялық ізденіс жұмыстары тыс қалған, тарихи, тарихи-архитектуралық анықтамасы (келбетінің көптеген параметрі түсініксіз: төбесінің күмбезі, бөлмелерінің функциясы және т. б.) жоқ болып шықты. Міне, ғылыми-әдістемелік кеңестің болмауынан, басқа ғылыми мекемелердің мамандарымен байланыстың жоқтығы салдарынан, көптеген тарихи-мәдени ескерткіштеріміз қалпына келтіру-қорғау жұмыстары барысында бұрмалауға жол берілуде, ескерткіштердің бастапқы тарихи келбеті бүліну белең алуда, – дейді. Осыған орай, Ғылым және жоғарғы білім министрлігінің немесе Мәдениет министрлігінің жанынан шұғыл Ғылыми-әдістемелік кеңес құрудың қажеттігін айтады. Келесі көтерген маңызды мәселесі Ескерткіштер жинағын (Свод) даярлау болды. Алғашқы Ескерткіштер жинағы (Жамбыл, Оңтүстік Қазақстан облыстары) сапалы шыққанын, ал 2000 жж. басында шыққан басқа облыстардың Ескерткіштер жинағының сапасы сын көтермейтінін атап өтті. Ескерткіштану орталығының ең басты әрі маңызды стратегиялық жұмыс жоспарларының қатарында осы ескерткіштер Жинағын

даярлау мәселесі тұр. Атырау және Ақтөбе облыстарының ескерткіштер Жинағын шығаруға біршама материалдар жиналды. Осындай маңызды стратегиялық жұмыстарға бірігіп жұмыс істеуге, белсенді қатысуға шақырамыз деп қорытынды сөзін аяқтады.

Қазіргі таңда, Қазақ ескерткіштану орталығының мамандары «Қазақстанның далалық аймағы мен диаспора аумағындағы ескерткіштерді далалық этноархеологиялық (этноархитектуралық) зерттеудің методикасы» (2022–2024 жж.) ғылыми жобасын орындау үстінде. Зерттеу жұмыстарының нәтижесінде «Ескерткіштанушылар үшін шартты белгілерді қолданудың әдістемелік құралы» (брошюра) және «Қазақстанның далалық аймағының ескерткіштерін этноархеологиялық зерттеудің методикасы» басылымдарының қолжазбасы әзірленеді, Моңғолия қазақтарының дәстүрлі және негізгі тарихи-мәдени ескерткіштерінің картасы, Солтүстік Қазақстан және Қостанай обл. тарихи-мәдени ескерткіштерінің картасы (алғашқы нұсқасы), Шығыс Сарыарқаның архитектуралық және негізгі тарихи-мәдени ескерткіштерінің картасы дайындалады.

Авторлар туралы мәлімет:

Серік Ескендірұлы Әжіғали – профессор, этнолог, этноархеолог, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы ТЭИ Этнология және антропология бөлімі «Қазақ ескерткіштану мәселелерінің» ҒЗО жетекшісі;

ORCID – 0000-0002-6209-4618

SCOPUS – <https://doi.org/10.17746/1563-0110.2021.49.4.109-119>

Бағлан Әбдірахманұлы Әшім – PhD докторант, этнограф-ескерткіштанушы, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы ТЭИ Этнология және антропология бөлімі «Қазақ ескерткіштану мәселелерінің» ҒЗО ғылыми қызметкері;

ORCID – 0000-0001-9334-3229

Сведения об авторах:

Серик Ескендирулы Ажигали – профессор, этнолог, этноархеолог, руководитель НИЦ «Проблемы казахского памятниковедения» отдела Этнологии и антропологии ИИЭ имени Ч.Ч. Валиханова;

ORCID – 0000-0002-6209-4618

SCOPUS – <https://doi.org/10.17746/1563-0110.2021.49.4.109-119>

Бағлан Абдрахманұлы Ашим – PhD докторант, этнограф-памятниковед, научный сотрудник НИЦ «Проблемы казахского памятниковедения» отдела Этнологии и антропологии ИИЭ имени Ч.Ч. Валиханова;

ORCID – 0000-0001-9334-3229

Information about the authors:

Serik Eskendiruly Azhigali – Professor, ethnologist, ethnoarchaeologist, head of the Research Center "Problems of Kazakh Monuments" of the Department of Ethnology and Anthropology of the Institute of History and Ethnology named after Ch.Ch. Valikhanov;

ORCID – 0000-0002-6209-4618

SCOPUS – <https://doi.org/10.17746/1563-0110.2021.49.4.109-119>

Baglan Abdrakhmanuly Ashim – PhD doctoral student, ethnographer-memorialist, researcher at the Scientific Research Center "Problems of Kazakh Memorialist" of the Department of Ethnology and Anthropology of the Institute of History and Ethnology named after Ch.Ch. Valikhanov;

ORCID – 0000-0001-9334-3229

Журналдың құрылтайшысы және меншік иесі –
Қазақстан Республикасының Ұлттық музейі

11.03.2020 ж. Қазақстан Республикасының Ақпарат және қоғамдық
келісім министрлігінде тіркелген. Күәлік №KZ74VPY00021104

Бас редактор – Сыдықов А.Ж.
Жауапты редактор – Искаков Қ.А.
Редакторлар – Оспанова А.К.,
Смағұлова Б.С.,
Ақпанбекова Ғ.Р.,
Султанова А.К.,
Суретші-дизайнер – Смайлова А.Б.

Редакцияның мекен-жайы:
010000, Астана қаласы,
Тәуелсіздік даңғылы, 54,
Қазақстан Республикасының Ұлттық музейі
6-блок, 6-қабат, 618-бөлме

Байланыс телефондары:
+7 (7172) 91 90 35; 335, 663, 664, 641 (ішкі)
Журнал сайты: <https://madenimura-journal.kz>
e-mail: journal.madenimura@gmail.com

Журналдың Instagram
парақшасына QR-код

Журналдың Facebook
парақшасына QR-код

Журнал жылына 4 рет жарыққа шығады

Басуға 15.12.2023 ж. қол қойылды.
Пішімі 205 x 275 мм. Офсеттік басылым 4 + 4.
Шартты баспа табағы 16,62.

Таралымы 200 дана

«Big Dream» баспаханасында басылды.

Баспахана мекен-жайы:
Астана қ., Байсейітова к.,114/2
377-074, 87024848813.